

Lidt om græsning

1. Afbidning af planter og plantedele – medvirke til at holde arealerne lysåbne, herunder indsats mod problemarter (invasive og andre)

- Groft sagt optages mellem 20 og 60 % af den overjordiske biomasse af græsserne, men med store forskelle mellem de forskellige græssere (kvæg, heste, får), men også mellem fx kvæg, afhængig af race og vaner, samt i udpræget grad afhængig af sæson
  - Disse forskelle kan udnyttes, fx kan heste benyttes til "oprydning" i langt og tørt græs sidst på sæsonen, idet de kan optage og udnytte betydelige mængder føde i modsætning til kvæg. Ligeledes vil kvæg, der gennem mange år har været udbundet til samme hegn, være langt bedre til at udnytte vegetationen i netop dette hegn, set i forhold til en ny gruppe af kvæg.
- Nogle planter beskytter sig mod afgræsning ved fx at bære torne, medens andre afskrækker ved deres lugt / smag.
  - På Læsø kender vi problemet / udfordringen ved opvækst af birk – her bides dunbirk villigt af visse kvægracer, medens de samme dyr har en generel ulyst til at æde vortebirk, hvis den ikke er spæd. Vi ser også problemet med rynket rose, der græsses af flere husdyr, men, hvor planten "beskytter" sig ved at vokse og frøsætte langs jorden og ikke som normalt, opret.

2. Selektivt fødevalg – vegetationsstruktur – lys og varme ned i vegetationen

- Efter en årrække med græsning vil et givet areal udvikle sig mod at indeholde både tætgræssede og ugræssede områder samt områder med tuet vegetation. Denne mosaikstruktur forstærkes af dyrenes græsningsadfærd omkring hestepærer og kokasser, hvor der ikke græsses i op til 2 sæsoner. Samtidig vil et eventuelt lag af ikke omsatte planterester fra perioden uden græsning efterhånden omsættes / minimeres.

- Den derved opståede struktur er medvirkende til at øge artsammensætningen og artstæthed på arealet, afhængig af det enkelte areals specifikke mosaik.
  - På betydelige arealer på Læsø forstærkes denne effekt af tilstedeværelsen af fx engmyrer (der kræver pleje ved græsning), fortidsminder samt stedvise rimme / doppe strukturer. Herved forstærkes arealernes struktur yderligere og med stor effekt for diversiteten.
- Kontinuerlig græsning giver som sideeffekt muligheder for mere lyskrævende arter, hvor frøformering er fremherskende, samtidig med at dyrenes færdsel skaber velegnede såbæde for frøet.
- For udvikling af faunaen gælder endvidere generelt, at kontinuerlig græsning ved et – ikke for højt græsningstryk – samtidig giver mulighed for udvikling af stor diversitet. Hermed ikke sagt, at alle arter foretrækker afgræssede arealer, hvorfor et givet areal (del-areal) altid bør plejes i forhold til forekomsten af specielle arter, hvor det er muligt.
- Afsætning af gødning er som nævnt bl.a. medvirkende til tuedannelse og artsrigdom – det nærmeste område bliver påvirket længerevarende, fremspirende arter får tid til frøspredning og dermed bidrage til diversiteten på arealet. Også placering af drikkevandsforsyning samt dyrenes brug af fx bevoksning bidrager stærk til omfordeling af næringsstoffer på et givet areal og dermed også til artssammensætningen.
- Gødning – især kokasser – er meget vigtige i forhold til en lang række insekter – og dermed også for fugle og andre insektædende dyr. De gødningskrævende insekter er under voldsomt pres pga. nedgangen i græsningsdyr, så her er den øgede afgræsning på Læsø også særdeles vigtig. Det optimale er i den forbindelse helårsgræsning af et givet areal.

3. Slid fra færdsel – jordbundsstruktur (tramps, tuer, bart sand)

- Sliddet afhænger stærkt af græsningstryk, hvilke dyr vi benytter, deres aktivitetsniveau, jordbundsforholdene og vegetationslagets robusthed. Kvæg og får træder med en større del af sålefladen, medens fx heste primært bruger det forreste af hoven. Samtidig er græssernes aktivitetsniveau meget forskelligt – heste er meget aktive, kreaturer langt mindre.
- Sliddet kan, afhængig af naturtype, opfattes både positivt og negativt. Et passende slid og blotlæggelse af bar jord / sand betyder meget for fx insekter, idet de ynder varmen i den blotlagte jord. På samme måde er tråd og slid på strandengen / i det blå bånd medvirkende til en større artsrigdom og dermed større værdi for vade – og andefugle. Langs stier vil slid og tråd betyde en ændret flora og dermed større diversitet på arealet og tråd er også gavnligt i forhold til fx regenerering af senil lyng. Relevant på Læsø er endvidere det forhold at vadegræs kan stresset ved slid / tråd fra græsserne, idet planternes hule rødder derved kan beskadiges / ødelægges.
- Slid kan dog også tage overhånd ved fx stærkt græsningstryk eller for sen indbinding og vil da typisk optræde sammen med dødbidning. På Rønnerne vil vi i forbindelse med de

mange fredede saltsyderier til stadighed have en udfordring med slid på fortidsminderne, idet både heste og kvæg ynder at opholde sig på disse – lidt højere beliggende områder.

4. Spredning af frø

- Alle græsserne – og vilde dyr i øvrigt – er medvirkende til frøspredning af en lang række arter. Denne spredning kan dels ske via indtaget materiale og afsættes dermed via gødningen i et ideelt miljø. Megen spredning foregår endvidere ved at frø sidder i pels og klove / hove.
- Ved opstart af græsning på et givet areal er netop frøspredning via kokasser et væsentligt element i udvidelse af artsrigdommen – endda i helt op til 20 år eller mere.
- Hyrdning af Læsøs græssere spiller derfor en rolle, hvad enten det er får, der konstant hyrdes – eller kreaturer og heste, der over en periode flyttes fra en geografi til en anden.

Sammenfattende kan siges, at græsning

- Efter lang tid med tilpasset græsning på et indsatsafhængigt areal – på Læsø lysåbne naturtyper såsom strandenge, heder, fattige overdrev, kær og moser – vil der udvikles et plantesamfund med højere artstæthed og tiltagende andel af plantearter.
  - Vi er så heldige af have videnskabelige opgørelser over græsningens effekt ved Holtemmen, hvor der er lavet løbende undersøgelser med og uden græsning, se nedenfor.
- Sammenlignes græssede og ugræssede naturtyper, vil der i visse tilfælde være op til 3 gange så mange plantearter repræsenteret på græssede arealer som på ugræssede.
- Det tager meget lang tid at se effekt af græsning på en given naturtype, afhængig af om tidligere repræsenterede arter stadig findes indenfor en rimelig spredningsafstand og de rette betingelser i øvrigt honoreres.
- Derimod gælder for et græsset areal, der tages ud af græsningsdrift, at det meget hurtigere mister dets diversitet og mangfoldighed, idet de mest dominerende arter overtager på bekostning af de plejekrævende og arealet derved på sigt forarmes.
- På Læsø har vi betydelige problemer med opvækst af birk (dun- og vortebirk) og stedvis skovfyr. Denne tilgroning udgør et græsningsmæssigt problem, værst på de magreste jorder, idet disse lavproduktive arealer ikke overgræsset med samme hyppighed i løbet af en græsnings sæson, som de mere produktive arealer. Tilgroningen kan delvis imødegås ved valg af husdyr samt græsningsregime – ofte suppleret med mekanisk bekæmpelse med mellemrum.
- Effekten af græsning for faunaen er umiddelbar og øges ”fra bunden”. Fx øges antallet af insekter såvel på arter som antal, hvorfor der, fx på strandengene, følger en udvidet mulighed for insektspisende fugle. Samtidig øges mulighederne for vore ynglefugles succes, dels med baggrund i arealernes ændrede struktur og dels som følge af udvidet fødegrundlag for yngel i sommersæsonen og senere for vore trækgæster. De lysåbne naturtyper er også vigtige i forhold til forekomsten af krybdyr og padder, der ynder varme og lys. De mindre pattedyr stiller primært krav til et areals struktur og variation – igen elementer, der honoreres ved moderat afgræsning.
- Som nævnt ovenfor vil en eller anden mekanisk indsats (slåning) være påkrævet, hvis de plejede arealer er udsat for stor risiko for tilgroning med fx vortebirk og fyrrearter. En sådan periodisk – understøttende – plejeindsats, vil derfor være en normal del af den samlede arealpleje på visse arealer på Læsø, ligesom afbrænding bør optræde i samspil med afgræsning. Enter når der er tale om arealer med høj andel af senil lyng og / eller på arealer med store mængder af ikke omsat vegetation, primært græs. Afbrænding er også et godt redskab, når der forefindes store mængder af selvsået fyr, hvorimod birk ikke bekæmpes særligt godt ved brand.
- For den særligt interesserede, kan en enkelt art indikerer, hvorvidt et areal har været afgræsset kontinuerligt gennem længere tid, hvis det samtidig er næringsfattigt. Da vi på Læsø ikke har særlig voldsom baggrundsbelastning med luftbårne næringsstoffer, vil tilstedeværelsen af en af vore mange vokshatte, give svaret. De er ganske små – så man skal se godt efter!

Cinnober-vokshat

Karplanter	Holtemmen, græsset	Holtemmen, ugræsset
Almindelig star	2	1
Benbræk	3	2
Blåtop	3	3
Bølget bunke		
Enskælet sumpstrå	1	
Fåblomstret sumpstrå	1	
Glanskapslet siv	2	
Grøn star	1	
Grå star	1	
Hirse-star	3	
Hunde-hvene	2	
Hvid næbfrø	2	
Kær-trehage	2	
Liden siv	2	
Lyse-siv	1	
Mangeblomstret frytle	1	
Pille-star	1	
Smalbladet kæruld	3	1
Stjerne-star	1	
Tagrør	3	3
Vestlig tuekogleaks	2	1
Bukkeblad	1	
Djævelsbid	2	
Eng-viol	1	
Engkarse	1	
Kattehale	1	
Kragefod	1	
Kær-dueurt		
Kær-snerre	1	
Liden soldug	2	
Rundbladet soldug	3	
Sværtevæld	1	
Tormentil	2	2
Vandnavle	1	
Gråris	1	
Hedelyng	3	3
Klokkelyng	3	3
Krybende pil	2	1
Pors	3	3
Revling	2	3
Tranebær	3	1

Skemaet viser antallet og hyppigheden af arter ved Holtemmen – græsset og ugræsset (hvor 1 angiver få antal af arten, 3 angiver større antal af arten)